

DE PARMENIDIS FRAGMENTO B 1, 3 DK

Lectio versuum 1–4 secundum H. Mutschmannum¹ ab omnibus fere prioris saeculi editoribus et commentatoribus talis adhibetur:²

ἵπποι ταί με φέρουσιν, ὅσον τ' ἐπὶ θυμὸς ἰκάνοι,
πέμπον, ἐπεὶ μ' ἐς ὁδὸν βῆσαν πολύφημον ἄγουσαι
δαίμονος, ἢ κατὰ πάντ' ἄστη φέρει εἰδότα φῶτα·
τῆ φερόμην· τῆ γὰρ με πολύφραστοι φέρον ἵπποι...

3 πάντᾱτῃ L πάντ' ἄτῃ N πάντᾱ τῆ Eς³

Quod Sexti MSS in versu 3 post verba κατὰ πάντ' habent, ex archetypi quaedam corruptela exstare patet multisque emendationem tentantibus nihil etiamnunc est, ut sententiam habeas verae similem et Parmenide dignam. Ἄστη accepit H. Diels magna cum admiratione.⁴ Credidit enim codicem N habuisse ἄστη, postquam Mutschmannus hanc quasi genuinam codicis lectionem ei communicavit. Verum enim peccavisse Mutschmannum, quia fortasse πολύφραστοι in versu sequenti ante oculos habuisset, optime demonstravit A. Coxon.⁵

Parum licet ἄστη etiam ex coniectura accipere.⁶ Revocant interdum viri docti imaginem philosophi vel prophetae, qui per urbes vagatur doctri-

¹ Sext. *Adv. math. (Πρὸς λογικούς)* VII, 111 (Sexti Empirici *Opera*. Rec. H. Mutschmann. II [Lipsiae 1914] 26).

² Eandem etiam apud recentissimos invenies: Parmenides. *Die Fragmente*. Griechisch-deutsch. Hrsg., übers. und erläutert von E. Heitsch (Darmstadt 1995) 8; H.-Chr. Günther, *Aletheia und Doxa. Das Proömium des Gedichts des Parmenides* (Berlin 1998) 13–14.

³ N: Laur. 85. 19 saec. XIII vel XIV. Cf. A. Kochalsky, *De Sexti Empirici adversus logicos libris quaestiones criticae* (Marburg 1911) 9–104; Mutschmann, *op. cit.*, VI–X. L: Laur. 85, 11, E: Paris. 1964. uterque saec. XV – “coetanei et in libris adversus mathematicos dogmaticosque quasi fratres germani” (Mutschmann, *ibid.*, X), qui tamen nostro loco paulum discrepant; ζ: consensus codicum recentiorum **A B V R**. Stemma vide in editionis Mutschmannianae pagina V.

⁴ *Die Fragmente der Vorsokratiker*. Hrsg. von H. Diels (Berlin 1912). Idem in posterioribus editionibus etiamque in postumis, quas correxit W. Kranz: *Die Fragmente der Vorsokratiker*. Hrsg. von H. Diels. 6. verbesserte Aufl. von W. Kranz. I (Berlin 1951) 228. quod opus per DK designare licet.

⁵ A. H. Coxon, “The reading of Parmenides I. 3”. *CR* 18 (1968) 75.

⁶ R. Renehan, “[Rec.]: The Fragments of Parmenides by A. H. Coxon”, *Ancient Philosophy* 12 (1992): 2, 402: “If scholars had never been told, that ἄστη is a manuscript variant, there is little doubt, that someone would have long since proposed it independently by conjecture”. Quod mihi dubium videtur, praesertim cum sciam inter plus quam viginti con-

namque suam perdocet.⁷ Perperam quidem. Nam in 1, 27 de eadem via legimus: ἀπ' ἀνθρώπων ἐκτὸς πάτου ἐστίν. Visne fortasse cum *DK* et W. Guthrie κατὰ πάντ' ἄστη “*supra omnes urbes*” interpretari?⁸ Sed etiamsi δαίμων, cuius viam sapiens ingreditur, Sol est,⁹ dubito, num praepositio κατὰ pro “*supra*” usurpetur. Eandem prope vim habet atque “*per*” (ex. gr. Plat. *Tim.* 70 B 1: κατὰ πάντα τὰ μέλη).¹⁰ Κατὰ πάντ' ἄστη φέρει – “*per omnes fert urbes*” – quae via “*procul a tramite humano*” vix iacere potest. Sed licet et hoc cedamus. Quomodo dein explices Parmenidem formam Atticam contractam imposuisse, cum ubique usus sit Homericis? Confer praeter εὐπέιθεος (1, 29), παναπεύθεα (2, 6), ἐπιδέες (8, 33), εὐαγέος (9, 2) etiam πυλέων (1, 17), αὐτέων (1, 20) aliaque multa. Ceterum in 8, 39 ἀληθῆ legitur.¹¹ Quo tamen loco, cum nova eademque haud facilis materies enodanda esset, oblitum esse opinor Parmenidem sui exempli epici. Nequivit poeta aliter cogitata eloqui, quia in carminibus epicis ἀληθέα nonnisi pro substantivo usurpatur.¹² Mos philosophorum est, ut in acriore meditatione contra stylum peccent.¹³ Quod in solemnibus carminibus initio Parmenidem facere nego. Apud Homerum ipse scis, quibus locis ἄστυα invenias.¹⁴ Etiam alicuius momenti esse puto apud Empedoclem (*B* 112, 7) ἄστυα legi. Itaque abnuenda mihi videtur lectio ἄστυα.

iecturas. quas viri ingeniosissimi ac Graecae linguae scientia eminentissimi fecerunt. hanc abesse. Nihil vero lectio ἄστυα aliis melior est sensumque reddit dubium.

⁷ J. Burnet. *Early Greek Philosophy* (London 1930) 172 n. 1: Parmenide. *Testimonianze e frammenti*. Intr., trad. e comm. a cura di M. Untersteiner (Firenze 1979) LII; H. Fränkel. “Parmenidess Studien”, in *Weg und Formen frühgriechischen Denkens* (München 1955) 156 Anm. 2; K. Riezler. *Parmenides* (Frankfurt a. M. 1934) 26.

⁸ *DK*: “über... hin, wie Hom. *T* 93”; W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy II* (Cambridge 1965) 7.

⁹ Orphicorum frgm. 47. 3 (Kern) ipse Guthrie concedit nimium esse incertum. ut argumento sit. Nam διὰ πάντ' ἄστυα e coniectura dubia exstat: H. Diels, “Ein orphischer Demeterhymnus”, in *Festschrift Th. Gomperz* (Wien 1902) 12, 15. Quam incerta sit tabula, ipse, lector, percipias, si impressionem photographica ab O. Kern editam aspicias: *Orphicorum Fragmenta*. Collegit O. Kern (Berolini 1922) 117, linea 2.

¹⁰ Non aliter et *T* 93 pace Guthrie et *DK*: (Ἄστυ) κατ' ἀνθρώπων κράατα βαίνει. Numquam re vera in solum Error degreditur, cui plane sufficiat tangere capita. Certe in *A* 276 nubes supra mare vadere dicitur. Hic tamen habemus *sing.* – κατὰ πόντον: horridum nimbum mare paene tangentem volare videmus.

¹¹ Unam hanc exceptionem indicavit R. Renehan (*op. cit.*, 402).

¹² Cf. ἀδαῆ (8, 59), quae est forma rarissima et non epica etiamque in Simplicii MSS ita incerte testificata. ut exemplo esse haud possit.

¹³ Docent hoc scripta Renati Descartes, qui Latinitati ceteroquin optima verba et figuras admiscuit vulgares et prope Francogallicas, ut philosophiae suae fundamenta exponeret.

¹⁴ Vide *M* 433 ἀληθῆς in fine versus. Ita et apud Parmenidem bis versum claudit ἀληθῆς (8, 17 et 28), semel – ἀληθῆ. Confer hos quattuor versus et intelleges Parmenidem ab usu Homérico non abhorrere.

Lectionem ἄντην, quod Chr. G. Heyne a. D. 1796 coniecerat,¹⁵ nuper probavit Coxon: ducit scilicet philosophum numinis via “per omnia *protinus*”.¹⁶ Quo in sensu adverbium ἄντην numquam usurpatur. Vox haec Homericam significat aut “contra aliquem”, “adversus aliquem”, “coram aliquo” (ἔρχεσθαι Θ399, ἴστασθαι Α 590, στήσομαι Σ307, εἴρεαι Ο 247, νέεσθαι Χ 109, νείκεσε Κ 158, θ 158, πειρηθήμεναι θ 213, λοέσσομαι ζ 221) aut “in aliquem” (εἰσιδέειν Τ 15, ἐσέδρακον Ω 223, ἰδοῦσα ε 77, βαλλομένων Μ 152, ἀγαπαζέμεν Ω 464) aut “cum aliquo”, “alicui” (ὁμοιωθήμεναι Α 187, γ 120, ἐναλίγκιος β 5, δ 310, ω 371, εἰκέλη χ 240). False interpretatur Coxon Θ399: ἄντην ἔρχεσθαι – “porro ire”, “pergere” (quod puto de *LSJ* deprompsit).¹⁷ Vide versus, quos statim recte percipias:

βάσκ' ἴθι, Ἰρι ταχεῖα, πάλιν τρέπε μηδ' ἔα ἄντην
ἔρχεσθ'· οὐ γὰρ καλὰ συνοισόμεθα πτολεμόνδε.

Quo loco Irin alloquens dissuadet Iuppiter coniugi et filiae “contra se ire”, i. e. – suae voluntati reluctari. Itemque scholia: μηδὲ ἔα εἰς τὸ ἐναντίον τῆς ἐμῆς κελεύσεως ἔρχεσθαι αὐτάς. Interprete Vossio:

Eile mir, hurtige Iris, und bring sie zurück, daß sie ja nicht
Mir im Kampfe begegnen, denn unsanft möcht' ich sie treffen.¹⁸

Adverbium ἄντην cum persona coniungi solet, quae nonnumquam per ellipsin detrahitur. Locutio autem κατὰ πάντ' ἄντην φέρει quid sibi velit, incertum est.¹⁹

Argute divinavit Wilamowitz κατὰ πάντα <τα>τῆ.²⁰ Quae in apparatu critico saepe laudantur, refutantur tamen a viris doctis ea ratione, quod τατός tantum ab Aristotele in *HA* 519 a 32 semel adhibeatur:²¹ ὁμοιος δ'

¹⁵ Chr. G. Heyne, “[Rec.]: Fragmente des Parmenides. Ed. G. G. Fülleborn”. *GGA* 1 (1796) 23.

¹⁶ *The Fragments of Parmenides*. A critical text with introduction, translation, the ancient testimonia and a commentary by A. H. Coxon (Assen 1986) 45, 158.

¹⁷ Ex F. Passovii lexicis ortus est error, ubi s. v. ἄντην invenias: “in gerader Richtung”.

¹⁸ Homer. *Iliad*. Griechisch-Deutsch. Hrsg. von Eduard Schwarz, Übersetzung: Johann Heinrich Voss. Bearbeitung: Hans Rupé. Neuausgabe und Nachwort: Bruno Snell (Augsburg 1994) 137.

¹⁹ Vide Renehan (supra adn. 6) 401. Heyne, qui praepositionem recte applicare voluit, ita versum corruptit: ἄντην φέρει ἔσβατα (vel ἔμβατα) φῶτα. Nempe hoc sensu caret, sed puto Heynium voluisse: “ad se agredientem”. Attamen Coxon rationem Heynii non est assecutus. Renehan autem professorem illum Gottingensem clarissimum omnino non commemorat.

²⁰ U. von Wilamowitz-Moellendorf, “Lese Früchte”, *Hermes* 34 (1899) 204, ubi Ψ 758 (τέτατο δρόμος) cum Parmenidis loco comparatur. Contra: W. J. Verdenius, *Parmenides. Some Comments on his Poem* (Groningen 1942) 66.

²¹ G. S. Kirk, J. E. Raven. *The Presocratic Philosophers* (Cambridge 1969) 267–268. In editione altera (Cambridge 1983), quam curavit M. Schofield, nulla eius lectionis mentio facta est.

ἔστιν ὁ ὕμνην δέρματι πυκνῶ καὶ λεπτῶ, ἔστι δὲ τὸ γένος ἕτερον· οὔτε γὰρ ἔστι σχιστὸν οὔτε τατόν. Sed Homeri scholia (ad *B* 43: νηγάτεον... ὡσπερ παρὰ τὸ τείνω τατός, cf. ad *E* 185) Graecos ea voce admodum saepe usos esse docent. Ceterum scholion hoc nihil valet contra argumentum: ab usu poetico vocabulum abhorrere. Confer nunc cum Aristotele etiam Soph. *Oed. Tyr.* 733–734:

ΙΟ. Φωκίς μὲν ἡ γῆ κλήζεται, σχιστὴ δ' ὁδός
ἔς ταυτὸ Δελφῶν κατὰ Δαυλίας ἄγει.

Cum via a Sophocle, sicut ab Aristotele membrana, σχιστὴ (de verbo σχίζω, similiter ac de τείνω – τατός), “duplex”, dicitur, nihil obstat, quominus apud Parmenidem τατή, “simplex” scilicet et “perpetua”,²² dici possit. Non est Homericum neque omnino epicum et archaicum τατός, cum totum Parmenidis carmen colore Homericum quasi suffusum est? At Parmenidis lectori non est opus ubique Homeri vestigia indagare. Difficilius diiudicari potest, aptumne τατή sensum hic praebeat. Nec satis percipio, quare viam suam indivisam poeta designaverit. Qua de via paulo fusius disserere oportet.

Haec via in versu 2 per epitheton πολύφημος definitur et in versu 3 δαίμονος esse affirmatur (de *gen. poss.* vide adn. 29). Πολύφημος in *ψ* 376 αοιδός dicitur, cuius nomen ipsum – Φήμιος – quasi de verbo dicendi ductum esse videtur. Est quoque in *Odyssea* πολύφημος ἀγορή (*β* 150). Per multi enim in contionem ascendere multaque graviora loqui solent. Vocabulum illud simili Latino composito “multiloquus” reddere possis, non tamen ut significet vaniloquum, sed plane ut eloquentia praeditum et facundum. Etiam per ironiam dicitur in *Batr.* 12: λιμνόχαρις πολύφημος.²³ Quam vocem sensu passivo tunc modo invenias, cum usus archaicus et principalis diutissime iam evanuerat.²⁴ Demonstrant hoc in Pindarum scholia, ubi πολύφημον idem atque πολύφατον esse affirmatur.²⁵ Et revera haud raro apud

²² Sensu translato. Ipse Wilamowitz ita vertit: “via per omnia patens” (“über das All hin ausgespannt”) – hoc ei suadet τείνω. Quod satis durum (ne dicam contortum) est et modo mirari licet alios eum secutos esse: H. Ritter – L. Preller – E. Wellmann, *Historia philosophiae Graecae* (Gothae 1913) § 113; R. Eisler, *Weltmantel und Himmelszelt* (München 1910) 338.

²³ Quod per Rossicum “болливый” (multiloquus, garrulus) reddidit M. Altman: *Batrachomyomachia*. Перевод М. С. Альтмана (М. – Л. 1936) 3.

²⁴ Hunc tamen tenet Philo. qui in *De ebr.* 92 (I, 371) dicit: πολύφημος καὶ πολώνυμος σοφός de eo viro sapiente, qui permultarum rerum scientiam possidet. False Philonis vocabulo sensum passivum ascripsit *LSJ*. Recte tamen in *Philo with an English translation*. III. By F. H. Colson and G. H. Whitaker (Cambridge, Mass. 1988 = 1930) 365: “many-voiced and many-named”.

²⁵ *Scholia vetera in Pindari carmina*. Ed. A. B. Drachmann. I (Lipsiae 1903) 22.

Pindarum πολύφατος aequa vi ac πολύφημος habetur – *Nem.* 7, 81: πολύφατον θρόον ὕμνων, *Isthm.* 8, 58: θρήνόν τε πολύφαμον. Non aliter et loco laudatissimo, *Ol.* 1, 12: ὁ πολύφατος ὕμνος. Respice tamen *Pyth.* 11, 47:

...Ὀλυμπία τ' ἀγώνων πολυφάτων
ἔσχον θοᾶν ἀκτίνα σὺν ἵπποις...

Non plane eadem esse videntur: vox πολύφημος de nomine, πολύφατος de verbo derivata est, quo fieri suspicor, ut illa nonnisi activo, haec duplici sit usu et usurpetur, quamvis semel, a Pindaro passivo sensu: certamina, quae in omnium ore sunt, itaque “clarissima”. Apud Parmenidem autem (pace Diels et Guthrie²⁶) adiectivum πολύφημος activum est.²⁷ Quid tamen sentis de via, quae quasi ipsa multa loquitur? Pindarus enim cum celebrare vult laudes Olympicas vel Achilli sortem Musas plorare iubet, hoc solum contendit: res tantas ampliore sermone esse dignas. Sunt, qui credant Parmenidem vitam Pythagoream depinxisse, quae per multas disputationes ad veritatem perducatur.²⁸ Dura quidem translatio, sed quae fieri potest. At quis tibi, lector doctissime, nunc videtur ille δαίμων? An ipse Pythagoras? An daemon quidam Pythagoreorum, quem ignoramus? Sol esse pronuntiat.²⁹ Quod si ita est, cur via eius πολύφημος? Idemque queram, si simpliciter “deum” esse asseveretur, sicut in Homero haud raro: δαίμων τις, θεός τις. Credo cum Tarán et Coxon eandem Deam veritatis matrem, ad quam eatur, in versu 3 apparere.³⁰ Verumtamen nego hanc eandem deam esse atque δίκην πολύποινον, quae κληῖδας ἀμοιβούς habet (v. 14), et

²⁶ DK: “auf den Weg, den vielberühmten”: vide Guthrie (v. adn. 8) 7: “either sense would be possible...”. Contra quidem Fränkel (*Wege und Formen* 159 Anm. 4) arguit πολύφημον in Graecis litteris nonnisi activum esse. Sed apud recentioris aevi auctores Graecos, qui, sicut Pindari scholiastes, usus archaici sunt obliti, πολύφημον passivum esse potest. Respice Phot. *Bibl.* 331 a 21 de Domitiani morte: ἄδηλον καὶ πολύφημον et ipsum vocabulum πολυφημία. Quod ignorat L. Tarán: *Parmenides. A Text with Translation. Commentary and Critical Essays* by L. Tarán (Princeton 1965) 10: “πολύφημος never means ‘famous’ in ancient Greek literature”.

²⁷ Philosophus noster verba despicit eisque veritatem opponit. Quae res autem opinionem communem iam et integram – πολύφημον activum esse – abrogare haud potest. Nam etsi esset passivum (via. “de qua multum loquitur”), fama, quae a philosopho damnatur, a poeta nihilominus approbaretur.

²⁸ Coxon, *The fragments.* 157–158: Cf. etiam W. Jaeger, *Paideia* I (Berlin 1936) 239–240.

²⁹ F. M. Cornford, *The Origins of Greek Philosophical Thought* (Cambridge 1952) 118, not. 1; Guthrie, (v. adn. 8) 7. Similiter Sextus *Adv. math.* VII, 112.

³⁰ Tarán, qui formam δαίμονος recte *gen. poss.* esse explicat (cf. Pind. *Ol.* 2, 70) et conjecturam Steinii – δαίμονες (vide infra) – abnuat, ita deinde ratiocinatur: “...there is no reason to reject the reading of MSS. If this is so, the δαίμων is the same as the goddess of line 22” (*Parmenides.* 11). Idem apud Coxon (*The Fragments.* 157): “δαίμων is understood

quam allocutae sunt κόραι (v. 15).³¹ Iustitia portam aperit et sapientem in-
tromittit. Ingressum tamen alia dea benigne excepit: καί με θεᾶ πρόφρων
ὑπεδέξατο... (v. 23).

Talis mea opinione in initio δαίμων profertur, quam lector et philo-
sophi discipulus bene noverint. Similiter puto Parmenidem poema inchoa-
re velle ac Homerum aut Hesiodum aut alios epicos, sed paulo obscurio-
ribus verbis, quo certius id faciat, quod et ipse planissime sentit: carmen
se scribere philosophicum generis novi et adhuc inusitati.³² Iam antiqui
obiurgaverunt eum de forma poetica: melius fuisse, si maluisset prosam.³³
Et certe epicae poesi tributa pendit.³⁴ In primis Parmenidis versibus *Mu-
sae*, quae Homericæ similis est, mentionem factam esse censeo.³⁵ “Mul-
tiloqua” numinis via multiloqui numinis esse intellegitur.³⁶ Pieride autem
nihil est eloquentius. Idcirco et equae Parmenideae sunt πολύφραστοι
(v. 4) et currus axis sonum tibiae edit (v. 6). Omnia, quae ad Musam perti-
nent, sapientissima habentur³⁷ suavissimeque sonant. Talis et via eius,

stood as masculine in Sextus’ paraphrase and is symbolising λόγος, but it is impossible to
argue. that it refers to the θεά of I, 22”. Praeterea δαίμονος pro *gen. obiect.* (“via ad Deam”) *usurpatum esse dubito. Aliter Diels: Parmenides’ Lehrgedicht. Griechisch und Deutsch von H. Diels (Berlin 1897) 46. Opinionem Diels assecutus est C. Lan argumentis levissimis: ‘φήμη’ simile esse atque ‘σημα’: C. E. Lan, “Die óδος πολύφημος der parmenideischen Wahrheit”. Hermes 88 (1960) 376–379. Homerus (ex. gr. Γ 406) deorum vias dicere solet eas, quas di ipsi persequuntur. Sed apud Pindarum (Ol. 2, 77) Διὸς óδος talis designatur, quam Iuppiter indicavit.*

³¹ De dea Parmenidea non sine sale scripsit Giovanni P. Caratelli: “La θεά di Parmenide”. *Parola del Passato* 43 (1988) 337–346. Qui postquam negavit Iustitiam, subito Mnemosynam hanc esse proposuit. Quod si verum esset, nimium fuisset difficile ad comprehendendum. Scripsit Parmenides admodum obscure, voluit etiam fortasse sibi caliginem metaphysicam induere, sed non tam densam, ut vixdum inito carmine imaginibus tam incertis alluderet.

³² Dea Parmenidea, sicut numina Homericæ, sub umbra latet et se propalam non ostendit. Recte hoc sentit E. D. Floyd: “Why Parmenides wrote in verse”. *Ancient Philosophy* 12 (1992): 2, 255 sq.

³³ Plut. *De audiendo* 13 (45 B) μέμψατο δ’ ἂν τις... Παρμενίδου δὲ τὴν στιχοποιίαν.

³⁴ B. A. van Groningen, *La composition littéraire archaïque grecque. Procédés et réalisations* (Amsterdam 1958) 226–227.

³⁵ Sicut apud Homerum, Hesiodum et in Hymnis Homericis (*Herm., Aphr., Art., Diosc.* etiamque in recentioribus – *Pan., Hephaist., Hel., Selen.*). Ita et poetae cyclici, quoad novimus: *Thebais* 1; idem per ludibrium *Batr.* 1.

³⁶ Cf. Pind. *Nem.* 7, 81: πολύφρατον θρόον ὕμνων. In hymnos spectat epitheton, quod cum sonitu eorum Pindari ars ingeniose coniungit. Nostro tamen loco *enallagen* suspicari cave: verborum enim ordo quodam modo prohibet.

³⁷ De adiectivo πολύφραστος recte censebimus, si locutiones λόγον φράζειν, ἔπος φράζειν, quae iam apud Aeschylum et Pindarum inveniuntur, vocabulaque πολυφραδής, πολυφράδμων et similia in memoriam revocaverimus. Sapientes οὐ λαλοῦσιν, ἀλλὰ φράζουσιν.

quae de multis quasi loquatur rebus, quia omnia (πάντα) Musae ope describuntur. Musa Parmenidea, quae philosophiae gratia δαίμων vocatur (cf.: Μῆνιν ἄειδε θεά...) – divinus enim afflatus est – revelationis atque cognitionis tenet viam.

Revertamur ad versum 3, qui nunc per istud τατή minime illustrari videtur. Nullam rationem invenio, cur simplex (vel potius indiscreta) sapientem per omnia ducat via, quae Musae attribuatur. Praeterea parum extitisse credo vetustiorum codicum corruptelam talem, quam videmus, nisi id, quod sequitur, in initio vocalem (a?) habuisset.

His tot adduntur coniecturae, quot fortasse Iliadis primi versus. si corrupti essent traditi, suscitare potuissent: σαφῆ (Brandis³⁸), ἀιδῆ (Fülleborn³⁹), ἀδαῆ (Karsten⁴⁰), κατὰ πάντα μάθη, κατὰ πᾶν πάντη (Stein⁴¹), κατὰ πᾶν ἀπάτης (Bergk⁴²), κατὰ πάντ' ἄσινῆ (Meineke, Jaeger⁴³), κατὰ πάντα φέρει <πάντ' > εἰδότα φῶτα (Patin⁴⁴), ἀτρεκῆ, αἰπή, ἀγή (Diels⁴⁵), ἔτεῆ (Usener⁴⁶). Alias quoque eiusdem generis fuisse scimus.⁴⁷ Cave tamen putes nos omnia haec enodare et enucleare velle. Laudat Tarán in apparatu et commentariis hoc ἄσινῆ separatim a Meineke

³⁸ *Commentationum Eleaticorum pars prima, sectio secunda. De Parmenide*. Exposita a Chr. Aug. Brandis (Altonae 1813) 93: "sensu emphatico".

³⁹ "Dea, quae ad occulta quaevis mortalem ducit". Sed ἀιδῆ insolens est vocabulum. Vide observationes criticas apud Karsten: *Parmenidis Eleatae carminis reliquiae*. De vita eius et studiis disseruit, fragmenta explicavit, philosophiam illustravit S. Karsten (Amstelodami 1835) 55.

⁴⁰ *Ibid.*, 54–55: quod recepit F. Riaux, *Essai sur Parménide d' Élée, suivi du Texte et de la Traduction des Fragments* (Paris 1840). De vocabulo ἀδαῆ (8, 59, unde puto id Karsten didicisse) vide adn. 12.

⁴¹ "Equi, quibus vehor, ducebant me quousque animi impetus ferret: quippe me evexerunt eo, quo ferebat animus, in viam divinam, quae per universum qualibet fert sapientem virum". Quibus assentiunt Diels et Böckh. Vide H. Stein, "Die fragmente des Parmenides περὶ φύσεως", in *Symbola philologorum Bonnensium in honorem F. Ritschl* (Lipsiae 1863–1867) 669, 772. Lectio δαίμονες a Stein inventa est, a Wilamowitz accepta (v. n. 30), ea quidem ratione, ut ullam condicionem excludat, quin pronomen ἡ deae adiungi possit. Sed super- vacaneum est.

⁴² Th. Bergk, "Commentatio de Empedoclis prooemio", in: *Kleine Schriften II* (Halle 1886) 30: "quae dea per omnes errores et sensuum fallacies virum ita ducit, ut mentis acies non hebescat".

⁴³ Vide Jaeger (supra adn. 28) I, 241 Anm. 1: "(der Weg) unversehrt ans Ziel führt". δαίμονος *gen. obi.* πολύφημος *pass.* – nihil ad verum. Sed mirum in modum sententiae Parmenideae sensum genuinum recte Jaeger vaticinatur: v. ultra, adn. 68.

⁴⁴ A. Patin, *Parmenides im Kampfe gegen Heraklit*, *Jahrb. für klass. Phil. Suppl.* 25 (1899) 648.

⁴⁵ Diels, *Lehrgedicht*, 48.

⁴⁶ H. Usener, *Kleine Schriften I* (Leipzig 1912) 346.

⁴⁷ Diels ibidem affert: τέλη (Weihen).

et Jaeger illatum,⁴⁸ cui tamen rationes textologicae obstant. Etiam propter raritatem vox ea vix corrumpi potuit, cum medii aevi librariis sine dubio bene esset nota.⁴⁹ De aliis autem satis sit, si hoc unum dicam: ad viam potius quam ad numen pertinent.

Nuper autem proposuit H. Pelliccia nonnihil, quod meliorem sensum reddat, nostro loco inserere.⁵⁰ Sagacissime enim coniecit litterarum seriem $\tau\alpha\tau\eta\phi\epsilon$ ($\phi\hat{\omega}-\tau\alpha$ | $\tau\hat{\eta}$ | $\phi\epsilon-\rho\acute{o}\mu\eta\nu$) se in versum 3 insinuare itaque vetustiore textum per librarii negligentiam corrumpi potuisse. Quae corruptio ei adeo vetus esse videtur, ut in archetypum omnium Sexti codicum, quos novimus, penetraverit. Illum codicem vetustissimum continue scriptum esse credit Pelliccia: videlicet eiusmodi corruptelam facile ortam esse.⁵¹ Quod fieri potuisse arbitror, si in linea sequenti *sub* incorrupto speciminis loco fuissent verba $\phi\hat{\omega}\tau\alpha \tau\hat{\eta}\phi\epsilon\rho\acute{o}\mu\eta\nu$. Perfacile enim potuisset errare oculus et calamus lassus vicino in loco vicinas inscribens litteras. Sed inter $\pi\alpha\nu$ et $\phi\omega\tau\alpha$ XV litterae intersunt. Itaque aut in diversis paginae partibus aut saltem in eadem linea haec verba fuerunt. Parum verisimile videtur ita positis verbis tale oriri mendum. Etiamque si revera esset ortum, litterae, quae similitudinem cum $\tau\alpha\tau\eta$ habent, potius nostro loco fuissent, quam $\tau\acute{o} \acute{\epsilon}\acute{o}\nu$ a Pelliccia propositum. Itaque eo revertimus, ubi pridem fueraimus, studioque redintegrato coniecturis multiplicandis se dant critici et duabus adhuc lectionibus nos locupletant: $\tau\acute{\alpha}\tau\eta$ (N. L. Cordero,⁵² accepta a C. Collobert⁵³ et a M. Conche⁵⁴) et $\pi\acute{\alpha}\nu\theta', \acute{\alpha}\tau' \acute{\epsilon}\eta$, (G. Cerri⁵⁵). Quae excogitata re paleographica pristinis haud meliora, sensu tamen paupercula sunt et nihil novi addunt. Sunt, quibus et desperationis crux ponenda esse videatur.⁵⁶

⁴⁸ "Via, quae multa loquitur, numinis per omnia virum ducit integrum, quia sapiens est": v. adn. 41.

⁴⁹ Apud multos auctores recentioris aevi hoc verbum inveniri per *TLG* demonstrare licet (Porph. Tyr. *De abst.* IV, 2, 47; Anna Comn. *Alex.* I, 2, 7); bis Constantinus Porph., quater Anna Comnena, undecies hoc verbo Johann. Chrysostomus utitur.

⁵⁰ H. Pelliccia, "The text of Parmenides B 1, 3", *AJPh* 109 (1988) 507–512.

⁵¹ Refutat haec omnia R. Renehan. *op. cit.*, 401–402.

⁵² N. L. Cordero, "Le vers 1.3 de Parménide ("La déesse conduit à l'égard de tout")", *Revue philosophique* 2 (1982) 171: "là". Attamen ineleganter η deae iunxit.

⁵³ C. Collobert, *L'être de Parménide ou le refus du temps* (Paris 1993) 62.

⁵⁴ Parménide, *Le poème*. Fragments par M. Conche (Paris 1996) 39, 42, 44–45: "à celle-ci", "la voie... conduit... à la Déesse". η recte attribuit, sed $\tau\acute{\alpha}\tau\eta$ *dat. final.* interpretatur. Quod mihi parum Graecum videtur et praeterea illepidum esset, si via, quae Deae iam erat dedita, ad Deam ducere diceretur.

⁵⁵ G. Cerri, "Il v. 1, 3 di Parmenide: la ricognizione del' esperienza", in *MOYΣA: scritti in onore di Giuseppe Morelli* (Bologna 1997) 46: "tutte le cose che siano".

⁵⁶ Cf. *Études sur Parménide*, publiées sous la direction de Pierre Aubenque. I. *La poème de Parménide*. Texte, traduction, essais critiques par D. O'Brien (Paris 1987) 3, 9–10.

His viris citra veniam prudentibus ego quoque consentirer, nisi reperiatur lectio, quae a Godofredo Hermanno olim erat prolata: αὐτή.⁵⁷ Unam vir ille doctissimus addidit litteram, optime, ut puto, ratus, quod αὐ ligatura corripitur solet.⁵⁸ Attamen non satis hoc habuit Hermannus, quin etiam totum paene versum commutaret: ἢ καὶ πάντ' αὐτὴ φέρει εἰδότα φῶτα. Pronomen ἢ ad substantivum δαίμονος spectare voluit, quae dea "eadem quemvis sapientem virum per omnia ducit". Recepit postea Hermannus emendationem (αὐτή) etiam Mullachius, servata archetypi lectione (κατά), vertitque sic: "quae ipsa per omnia ducit doctum virum".⁵⁹ Sed credere noluit ulla parte in cognitionis via sapientem carere, quod tamen in hac interpretatione cernitur.⁶⁰ Disputationem de lectione αὐτή in commentariis, quibus Diels Parmenidis editionem instruxit, uberiores invenies.⁶¹ Placuerat etiam illi haec lectio priusquam admisit ἄστη. Itaque viae adiunctum pronomen "solum" explicatur. Exempla autem huius usus ei desunt, quibus interpretationem comprobare possit. Nullibi revera hoc sensu usurpatur αὐτός nulla persona adiuncta.⁶² Sic enim vertas: "sua sponte", "adiuvante nullo" (Θ 99, Φ 466, ο 311 etc.). Quapropter Hermannum pronomen αὐτή numini iunxisse puto. Verum tamen Diels aliique recentiores interpretes, ut videbamus, pronomen ἢ voci ὁδόν addiderunt.⁶³ Et recte quidem, quia verbum φέρει non nisi metaphorice intellegendum est.⁶⁴

Duae scilicet interpretationes per se spectabiles sunt, quarum unam eligere oportet: deae via – aut "sola", "adiuvante nullo" (vel "ipsa", quod nihil differt), aut "eadem", "sui similis" – per omnes res sapientem virum ducit. Hermannus coniectura eo quidem probabilior est, quod locutio αὐτή ὁδός – "eadem via" – apud epicorum inveniatur: θ 107 ἦρχε δὲ τῷ αὐτὴν ὁδὸν ἦν

⁵⁷ Vide in Diels, *Lehrgedicht*, 48.

⁵⁸ E. M. Thompson, *An Introduction to Greek and Latin Palaeography* (Oxford 1912) 82. Eiusmodi ligaturae in codice N continentur (ut docet imago photographica), potuerunt et in archetypo eius codicis esse. Nota praeterea M. Conche eandem litteram (υ) coniecisse.

⁵⁹ *Fragmenta Philosophorum Graecorum*. Coll., rec., vert. Fr. Gr. Aug. Mullachius. I (Parisii 1883) 114. Haud enim aliter legit Sextus, qui sic interpretatus est: ἐπὶ τὴν ἀπάντων ὀδηγεῖ γνῶσιν (vide Mutschmanni [v. adn. I] p. 27 et Mullachii p. 115).

⁶⁰ Mullachius, *op. cit.*, 114: "εἰδότα φῶτα nominat virum, qui *quamvis supra vulgum sapiat*, tamen nondum perfecta eruditione repletus sit". V. *LfE* I (Göttingen 1979) s. v. αὐτός (C. Sperllich – E.-M. Voigt) 1613: "der und niemand anders", 1644: "...die Mit- und Einwirkung anderer ausgeschlossen wird."

⁶¹ Diels, *Lehrgedicht*, 47–49.

⁶² *LfE* I, 1645–1646.

⁶³ Aliter C. Bowra, "The Proem of Parmenides", *CPh* 32 (1937) 107–108 et Untersteiner (*Testimonianze e Frammenti*, LII–LIII).

⁶⁴ Verbum φέρει, persona deae adiuncta, sensum habere ambiguum ostendit Diels (*Lehrgedicht*, 48). Bowra autem (*op. cit.*, 107) credere noluit locutionem ὁδός φέρει in *acc. personae* transire posse. Sed ei satis esset illud λεωφόροι ὁδοί in memoriam reducere.

περ οί ἄλλοι; Arat. 928–929 αὐτὴν ὁδὸν ἐρχομένοιο πνεύματος; Apoll. Rh. I, 199–201: καὶ μὴν οἱ μήτρως αὐτὴν ὁδόν... Ἴφικλος ἐφωμάρτησε κίοντι. Idemque cum articulo: Z 391 τὴν αὐτὴν ὁδὸν αὐτίς ἐυκτιμένας κατ' ἀγυιάς.⁶⁵ Saepius, ut docent exempla, αὐτὴ ὁδός “*alicui similis et par*”, interdum tamen et “*sui similis*” significatur (sicut ὁ αὐτός), ut in Arati versibus, ubi ventus semper eodem flare dicitur.

Godofredum Hermannum quam optimum pronomini sensum reddidisse affirmo etiamque maiorem ei fidem habemus, quippe qui de Graeco vocabulo αὐτός dissertationem scripserit.⁶⁶ Antitheto enim sententia Parmenidis struitur: *per omnia eadem* sapientem virum fert via. Confer Apollonii Rhodii IV, 690: ἄμφω δ' ἐσπέσθη αὐτὴν ὁδόν (Medea et Iason *uterque eandem* viam sequuntur).

Inspice nunc, lector carissime, verborum ordinem in versu tertio: δαίμονος, ἢ κατὰ πάντ' αὐτὴ φέρει εἰδότα φῶτα. Nonne tibi illud Homeri in memoriam revocatur: οὐλομένην, ἢ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε...? Definitio, quae in substantivum spectat, hic atque illic ipso versus initio emphatice posita est (δαίμονος, οὐλομένην – “*enjambement*”). Hanc sequitur pronomem relativum, quod iterum excipit apud Parmenidem ὁδόν, apud Homerum μῆνιν. Acute notaverunt D. Gallop et R. Renehan etiam Odysseae versuum initialium in Parmenide similitudinem: πλάγχθ', ἐπεί... (α 1, 2) / πέμπον, ἐπεί...⁶⁷ Verumtamen Parmenides errores et peregrinationes Ulixeeas nusquam descripturus est. Methodum docebit universalem a se inventam. Hoc scilicet existimare licet: indicium eius rei, cui consecratum est carmen, utrumque poetam fecisse. Sicut Homerus iram Pelidae, Parmenides sapientis viam primis statim versibus breviter adumbrat: per eam demum omnia dicit esse cognoscenda.⁶⁸ Utrum consulto Parmenides Homerum imitatus sit, an similitudinis huius nullam omnino sibi rationem reddiderit, quis est, qui certe dicat?

⁶⁵ Plurimas gratias debeo atque ago A. K. Gavrilo, quod Luciani locum mihi indicavit Parmenidi aptissimum (*Hermot.* 25): ὁδός γε μὴν οὐ μία καὶ ἡ αὐτὴ φαίνεται, ἀλλὰ πολλὰ καὶ διάφορα καὶ οὐδὲν ἀλλήλοις ὅμοια.

⁶⁶ G. Hermann, *Opuscula* I (Lipsiae 1827) 313. Haec Hermannii volumina in bibliotheca privata Alexandri I. f. Zaicev legi. Professori enim quinquagenario a discipulis donata erant, inter quos N. Shebalin, A. Gavrilo, A. Chernjak, N. Kasansky, V. Mazhuga, V. Gutorov, D. Panchenko, A. Khosroyev nominandi sunt.

⁶⁷ Parmenides of Elea, *Fragments. A Text with Introd. and Comm.* by D. Gallop (Toronto 1984); Renehan, *op. cit.* 403–404. Hac praecipue, ut mihi quidem videtur, similitudine niti lectionem ἄστη (α 3: ἄστεα) viri docti accipiunt, de qua lectione in initio iam satis dixi.

⁶⁸ Jaeger, *Paideia*, I, 240–242; H. Pelliccia idem voluit: πᾶν <τὸ ἐόν>, vide notam 49. Ceterum inspicere interpretationem Sexti (*Adv. math.* 7, 112, 3–5): ... τὴν πολύφημον ὁδὸν τοῦ δαίμονος πορεύεσθαι τὴν κατὰ τὸν φιλόσοφον λόγον θεωρίαν, ὅς λόγος προπομποῦ δαίμονος τρόπον ἐπὶ τὴν ἀπάντων ὁδηγεῖ γνῶσιν.

Paleographicis rationibus, Parmenidis usui, poematis contextui omnium optime convenit lectio αὐτή. Ergo Hermanni coniectura accepta, recte applicato vocabulo redditaque ei vi propria ad Parmenidis sententiam genuinam nos ascendere spero: “facunda deae via, quae eadem per omnia fert sapientem virum”.

Michael Pozdnev

Universitas Petropolitana

Историю исследования испорченного места у Парменида (B 1, 3 DK) трудно считать законченной. Чтение ἄστυ, по ошибке принятое Мучманном за рукописное и допущенное в текст большинством издателей прошлого века, делают неприемлемым и контекстуальными (Парменид не путешествует по земным городам; ср. 1, 27), и языковые несоответствия (‘негомеровская’ форма). Другие предложения критиков, даже если в пользу некоторых из них (например, <τα>τή Вилаговица) можно привести дополнительные аргументы, также нельзя признать удовлетворительными. Автор делает попытку еще раз взвесить чтение αὐτή – конъектуру Г. Германа. Фраза строится на антитезе: через все вещи ведет “одна и та же обильная речами дорога богини”. Богиня, к которой направляется философ, обычна для эпоса, хотя черты *философской* Музы умышленно размыты. Путь, указанный ею, есть метод постижения истины, который должен быть применен ко всему постигаемому. Так уже в первых стихах Парменид кратко формулирует тему своей поэзии, а вместе с тем и главный предмет элейской философии.